

Letectvo — mjr. Dobrovodský,
CPO — pplk. Tlach,
náhradní jednotky.

Štáb je vytvorený z veliteľstvá pozemnej armády. S. V. je v B. Bystrici. Funkcie dôstojníkov sa väčšinou rovnajú oficiálnym funkciám. Spolupráca vo štábe je vzorná, spolupráca štábu s jednotkami je dobrá.

Príloha č. 2 k čj. 613 taj. — MNO, II. odbor, 1944.

Tajné.

Pramen O

Dodatkom k čj. 534 taj. — MNO, II. odbor, 1944:

Trochu ruší menší neoficiálne skupiny ako vojenské, tak civilné, ktoré o mých ustanovení nevi alebo tomu nevedia.

Prípravy vojenskej, vzdor tomu, že sa musí vykonávať tajne, sú uspokojivé a budú skončené do 15. augusta, keď nezasáhne Čatloš.

60 % veliteľov a jednotiek je zapojené do našej organizácie, 20 % do iných a 20 % je režimistov a germanofilov, s ktorými sa nedá za žiadnych okolností počítať.

Väčšina politických strán t. zv. ústredia (komunisti, agrárnici, Šrobárovci, kochovci²) s nami spolupracujú.

Ley.

VHA Praha. Západ I, HV Londýn, 9/3/2. Originál. Strojopisný prepis.

116

[1944, august. Londýn.] — Zo zprávy plk. J. Imru o stave odbojového hnutia na Slovensku v období príprav Slovenského národného povstania.¹

Podzemní odbojové hnutí na Slovensku.

Všeobecne možno říci, že po německé katastrofě u Stalingradu a El Alameinu počalo v politických kruzích slovenských i vojenských hnutí, jež mělo připravit půdu pro vymanění z područí Němců. Tyto německé neúspěchy byly impulsem k tvoření podzemních skupin téměř ve všech místech na Slovensku.

V každém městě slovenském počaly se na jaře 1943 tvořit z kruhů býv. čl. politických stran skupiny, které v duchu národním nejprve probíraly současnou situaci Slovenska a radily se o budoucí činnosti na podkladě československém. Nutno zdůraznit, že i v malých obcích zůstalo občanstvo, sloučené po roce 1938 v luďácké straně, rozvrstveno podle bývalých čl. politických stran. Občanstvo v obcích se dělí politicky na luďáky, agrárníky, sociální demokraty a komunisty. Kraje průmyslové jsou z převážné většiny politického zabarvení levicového (Po-

² Pravdepodobne ide o kochovcov, malú skupinu bratislavského dr. Kocha. Celá posledná veta je, pravda, nepresná — ani šrobárovci, ani kochovci nepatrili do tzv. ústredia, ktorým zrejme Golian myslel ilegálnu SNR.

¹ Mali sme k dispozícii len fragment zprávy, ktorý publikujeme v plnom znení.

važí a Pohroní, zejména Horní), kraje zemědělské opět inklinují k býv. občanským politickým stranám, zejména agrární.

269

Toto stále trvajících politické rozvrstvení bylo vlastně podkladem k tvoření místních národních výborů, jichž skutečná výstavba započala v létě 1943.

Národní výbory — podzemní hnutí politické — soustřeďují příslušníky býv. občanských stran československých, sociální demokracie a strany komunistické. Vedoucím a organizátorem je vždy jeden agilní člen některé z uvedených politických stran.

Složení národních výborů:

Byl-li vedoucím na př. příslušník sociální demokracie, sestavil národní výbor v obci takto:

5 členů z občanských stran

5 členů ze strany sociálně demokratické a

5 členů ze strany komunistické.

Takto jsou na př. organizovány národní výbory ve Zvolenu a Banské Bystrici. Dr. Šrobár pojal v létě 1943 myšlenku organizovat národní výbory místní v tomto složení:

1. Jmenuje vedoucího v místě (pověřenec)

2. Do 8-členného národního výboru vyšlou:

občanské strany — 4 členy

soc. demokraté — 2 členy a

komunisté — 2 členy.

Jsou tedy na Slovensku organizovány národní výbory podle vzájemně odlišných klíčů, takže na př. v oblasti Turce mají v národním výboru většinu občanské strany a opět v převážně průmyslových oblastech na Pohroní Horním a Považí strany levicové. Není tedy organizace slovenských národních výborů provedena podle jednotného politického klíče.

Organizování těchto výborů nebylo uskutečněno najednou, nýbrž postupně, v některých místech velmi zvolna z rozličných důvodů. Někde to byly otázky osobní, jinde nedostatek iniciativy a zkušeností, případně těžký výběr schopných osob vedoucích a pod.

Okresní a župní národní výbory do odchodu plk. Imro do Itálie (koncem června 1944) nebyly ještě organizovány. Pomýšlelo se rozšířit místní výbory v okresních městech a označit je jako okresní národní výbory.

Úmysly národních výborů:

1. Převzetí politické a výkonné moci v obcích v případě zhroucení Německa a tím i předvídaného pádu nynějšího režimu na Slovensku (za situace, že fronta bude vzdálena od slovenských hranic).

2. Kooperace s ruskými okupačními vojsky a převzetí vedení politických věcí v rámci okupace.

Ústředí podzemního odboje politického:

Ve skutečnosti neexistuje na Slovensku jednotné podzemní politické ústředí, jehož činnost by se rozprostírala po celém slovenském teritoriu.

Dne 14. 7. 1943 při schůzce vojáků (plk. Imro a pplk. gšt. Urban) s ministrem Dr. Šrobárem na evangelické faře v Garanseku bylo nejprve zjevno, že Dr. Šrobár soustředil v odboji všechny býv. čl. politické strany a sám je vedoucím na celém slovenském území.

Později však bylo zjištěno, že existuje několik podobných ústředí, jež prohlašovala totéž.

V ústředí Dr. Šrobára jsou tyto osoby:

Viliam Paulíny, ředitel banky v. v.

Dr. Makovický, ředitel slovenské banky

Dr. Štefánik, býv. polic. president v Košicích a Bratislavě

Dr. Petelen, primář nemocnice v Banské Bystrici

evang. farář Hronec a jiní.

V listopadu 1943 vystupoval Ján Ševčík (ruský legionář, komunist, býv. tajemník klubu poslanců lidové strany v Praze, informátor pres. Beneše — v době kdy byl ministrem zahraničí) jako vedoucí vlastního ústředí, neuznáváje Dr. Šrobára, Ursínyho a j. Ústředí Ševčíkovo bylo označováno jako všeslovenské a komunistické, třeba soustřeďuje i příslušníky býv. čsl. ostatních politických stran. Ševčík sám se vyjádřil, že pojmenuje svoje hnutí SBS, t. j. slovensko-bolševická strana.

V dubnu 1944 navázalo s plk. Imro jako další ústředí (existovalo již dříve) vedené býv. poslancem agrární strany Janem Ursínym. Také toto ústředí se skládá z členů všech býv. čs. politických stran.

Plk. Imro zná z ústředí Ursíny tyto členy:

Krno z obilní společnosti

Dr. Lettrich, oba z agrární strany

Dr. Husák a

Dr. Novomeský, oba z komunistické strany.

Další ústředí je „ústředí paní Flory“ (Viestové), u něhož je pplk. Vesel. Toto ústředí plk. Imro podrobně nezná.

Vojenské osoby slovenské, kooperující v jednotlivých ústředích:

ústředí Šrobár — pplk. gšt. Urban a plk. Imro

ústředí Ševčík — plk. gšt. Talský a plk. Imro

ústředí Ursíny — plk. gšt. Golian a plk. Talský (poslední byl na poradě tohoto ústředí s vědomím Ševčíka)

ústředí Flora — pplk. Vesel a snad i plk. Krenčej.

Koncem dubna 1944 utvořili plk. Imro, plk. Talský a pplk. Golian vojenskou trojici pro vedení vojenských záležitostí odboje.² Spojení trojice důstojníků s politickým vedením ústředí Ursíny obstarával mjr. Marko (známý posl. Ursínyho), který byl referentem pro výstražnou službu CPO v Bratislavě, posleďně v B. Bystrici u plk. Imro (nyní plk. Čáni-ho). Zdá se, že plk. Čáni je Ursínym vyhlédnut na nějaké vedoucí místo ve voj. odboji.

Není teda vyloučena trojice: Golian, Marko, Čáni.

Kromě zmíněných ústředí zná plk. Imro samostatnou skupinu bratří Dr. Igora a Dr. Cyrila Daxnera.

Dr. Cyril Daxner byl až do zatčení velitelem partyzánského slovenského hnutí na východním Slovensku, jakož i sabotážních skupin (S. V. Vranov). Spolupracoval s bratrem Igorem, který byl politickým vedoucím samostatné podzemní skupiny v Bratislavě a po zatčení bratra Cyrila se někde ukrývá. Po zatčení Cyrila Daxnera převzal velení nad partyzány asi Dr. Mačuha (nemůže přesně tvrdit) advokát z Prešova.

Jednání ústředí Ursíny.

Schůzky ústředí Ursíny se konaly příležitostně a přítomna byla vždy jen část členů, aby se vzájemně všichni nepoznali; místa schůzek: statek Ursínyho (schůzka s režimisty), Bratislava, Turč. Sv. Martin, Banská Bystrica.

Totéž platí o schůzkách ostatních ústředí.

Organizační styk jednotlivých ústředí k místním skupinám (národním výborům) neexistuje, t. j. ústředí neovládají národní výbory. Není ovšem vyloučeno, že z osobních styků vedoucích a členů jednotlivých ústředí k některým místním skupinám se vyvozuje, že jsou zapojeny resp. podléhají některému z ústředí.

Všechna ústředí měla jednu z hlavních snah:

Získat spojení s Londýnem a Moskvou a podložit tím svou legalitu a vedoucí místo v podzemním hnutí slovenském.

S Londýnem se snažila o spojení všechna ústředí, t. j. Ševčíkovo, Šrobárovo, Ursínyho, pí. Flory a Daxnerovci.

S Moskvou pak všechny kromě Šrobárova a paní Flory.

² Porov. dokumenty čís. 98, 259 a 250.

Členové vojenské podzemní organizace nevměšovali se nikterak do politických záležitostí jednotlivých politických ústředí. Styk a spojení mezi voj. organizací a jednotlivými ústředími obstarávají určení důstojníci každého ústředí.

Vojenská podzemní organizace.

Sestávala před odchodem plk. Imro z těchto vedoucích:

pplk. Golian

plk. Talský

plk. Imro

mjr. Marko, spojka k politickému ústředí Ursíny.

Nutno zdůraznit, že voj. podzemní organizace se nevázala při vlastní odborné činnosti na politické vedení jednotlivých ústředí, která naopak přenechávala věci vojenské vojákům. Jedině ve věci partyzánského hnutí nebylo mezi politickými ústředími jednoty. Ústředí Ševčíkovo chtělo, aby partyzánské hnutí vedli vojáci, opačně ústředí Ursíny chtělo vedení partyzánského hnutí strhnouti na sebe. Tím se stalo, že partyzánské hnutí zůstávalo nezávislým jak na voj., tak i politickém vedení odboje. Největší zájem o partyzánské hnutí projevovalo ústředí Ševčíkovo.

Přípravy vojenského podzemního vedení na Slovensku.

1. Výběr osob pro velitelská místa.

2. Obsazení štábů vyšších jednotek spolehlivými důstojníky.

3. Využití oficiálních válečných příprav pro účely odboje.

4. Vydávání směrnic pro jednotlivá velitelství v případě akce.

5. Využití příprav branné výchovy a CPO pro odbojové potřeby. Na př.:

Generál Čatloš zmobilizoval a organizoval dvě pěší divize na východním Slovensku, kterým velí gen. Malár. U 1. pěší divize podařilo se voj. podzemnímu hnutí prosadit své lidi na př. na místo náčelníka štábu (mjr. gšt. Polk), u Malárova sboru druhého náčelníka štábu (záležitosti materiální — pplk. gšt. Urban) a jiné.

V poslední době byla snaha změnit velitele 2. pěší divize plk. Zverina, známého maďar- a germanofila.

Totéž prováděli pak nově umístění spolehliví důstojníci u štábu, dále u pluků a oddílů.

Malárovu sboru určena úloha nebojovat proti jednotkám Rudé armády a za nejbližší příležitosti přejít na druhou stranu. Při eventuelním zákroku Němců obrátit zbraně proti nim.

Rozpolcenost politických skupin podzemního hnutí odrážela se i v řadách dobrých a spolehlivých důstojníků podzemního hnutí vojenského. Vznikaly situace, kdy jednotliví důstojníci, kteří udržovali styk s podzemními politickými skupinami prohlašovali se pod vlivem těchto skupin za vedoucí celého voj. podzemního hnutí. Tak na př. vystupoval pplk. Vesel, pravděpodobně z ústředí pí. Flory jako jediný vedoucí voj. hnutí. Často mnoho mluvil před nezodpovědnými osobami, čímž mohl velmi škodit společné věci. V poslední době po důrazné domluvě se změnil k dobrému.

Bývalé čs. politické strany na Slovensku.

Ze všech býv. politických stran československých je pouze strana komunistická dobře v podzemí organizována a vedena ve všech organizačních stupních. Ostatní strany politické existují jen ve skupinách bez jakékoliv vnitřní organizace. Jde spíše o skupiny osob stejného politického přesvědčení, které nevyvíjejí prakticky politickou činnost.